

tem olarak göstermiştir. Bu yayının birkaç basımı yapıldıktan sonra Muhammed Rüşen tarafından ayrıntılı bir inceleme ve geniş dil açıklamalarıyla birlikte iki ciltlik mükemmel bir neşri gerçekleştirilmiştir (Tahran 1367 hş.).

Merzûbânnâme'nin en önemli tercüme-leri Türkçe'ye olan çevirilerdir. Bunlardan ilki, XIV. yüzyılın ikinci yarısında Sadreddin Şeyhoğlu tarafından Verâvî'nî'nin nüshası esas alınarak yapılmıştır. XV. yüzyılda Şehâbeddin İbn Arabşah, *Fâkihîetü'l-hulefâ'* ve *müfâkehîetü'z-zurefâ'* adıyla Arapça olarak yaptığı tercümede (Bulak 1276; nşr. Muhammed Receb en-Neccâr, Küveyt 1997; Eymen Abdülcebbâr el-Buhayrî, Kahire 1421/2001) bu Türkçe çeviriyi esas almıştır. İkinci Türkçe çeviriyi Urfalı Nüzhet Ömer Efendi (ö. 1778) yine Verâvî'nî'nin nüshasından hareketle *Cevâhirü'l-hikem* adıyla gerçekleştirmiştir (TSMK, TY, nr. 369). Eserle ilgili en önemli çalışma, Zeynep Korkmaz tarafından Şeyhoğlu'nun tercümesi esas alınarak geniş bir incelemenin yanında metnin transkripsiyonu, sözlük ve tıpkıbasımı yapılarak ortaya konmuştur (bk. bibl.). *Merzûbânnâme*, Fransızca'ya bazı parçalar halinde Charles Schefer tarafından *Chrestomathie persane* adıyla çevrilmiştir (Paris 1885).

BİBLİYOGRAFYA :

Merzûbânnâme (haz. Sa'deddin Verâvî'nî, nşr. Muhammed Rüşen), Tahran 1367 hş., neşredenin girişi, I, pânzdeh-siüpec; İbn İsfendiyâr, *Târîh-i Taberistân: An Abridged Translation of the History of Tabaristân* (trc. E. G. Browne), Leiden-London 1905, s. 86; Şeyhoğlu, *Marzubânâme Tercümesi* (nşr. Zeynep Korkmaz), Ankara 1973, neşredenin girişi, s. 67-73; Browne, *LHP*, I, 478; II, 489; Safâ, *Edebiyyât*, II, 1005-1008; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, II, 288; Halîl Hatîb Rehber, "Pijühîşî der Merzûbânnâme-i Taşhîh-i 'Allâme-i Kazvîni", *Ferhunde-i Peyâm*, Meşhed 1359 hş., s. 325-354; M. Ali Taberî, *Zübdetü'l-âşâr*, Tahran 1372 hş., s. 368; Ahmed-i Münzevî, *Fihristüvâre-i Kitâbhâ-yi Fârsî*, Tahran 1374 hş., I, 473-474; Mehdi Muhakkık, "Yâddâsthâyî der Bâre-i Merzûbânnâme", *Ferheng-i İrân Zemîn*, VII, Tahran 1339 hş., s. 37-71; Zeynep Korkmaz, "Kâbus-nâme ve Marzubân-nâme Çevirileri Kimindir?", *TDAY Belleten* (1966), s. 267-278; a.mlf., "Bir Tanıtma Yazısı Üzerine", *TDe*, VIII (1979), s. 459-478; Semih Tezcan, "Merzubân-nâme Tercümesi Üzerine", *TDAY Belleten* (1977), s. 413-431; J. H. Kramers - [J. T. P. de Bruijn], "Marzbân-Nâma", *EP* (Ing.), VI, 632-633.

RIZA KURTULUŞ

MES'Â

(bk. SA'Y).

MESÂBÎHU's-SÜNNE

(مصباح السنة)

Ferrâ el-Begavî'nin

(ö. 516/1122)

güvenilir hadis kaynaklarından
derlediği hadisleri ihtiva eden eseri.

Rivayetlerin önce konularına ve bablara göre sıralandığı kitapta her babbaki hadisler kendi içinde sahih ve hasen olmak üzere ikiye ayrılmış, az sayıdaki zayıf rivayetin durumu belirtilmiş, münker ve mevzû rivayetlere yer verilmediği ifade edilmiştir. Brockelmann'ın Begavî'nin eserine aldığı hadisleri sahih, hasen, zayıf ve garîb diye üçe ayırdığını söylemesi (IA, II, 449) doğru değildir. Begavî başka kaynaklarda görülmemekle birlikte *Şa-hîhayn*'dan seçtiği hadisler için "sahih" (2434 hadis), diğer hadis kitaplarından seçtiği hadisler için de "hasen" (2050 hadis) terimini kullanmıştır. Bu kitaplar *Kütüb-i Sitte* ile Dârimî'nin *es-Sünen*, Mâlik'in *el-Muvatta'*, Şâfiî'nin *el-Müsned*, Dârekutnî'nin *es-Sünen*, Beyhâkî'nin *Şu'abü'l-îmân* ve Endülüslü muhaddis Rezîn b. Muâviye es-Sarakustî'nin *et-Tecrid li's-şihâh ve's-sünen* adlı eserleridir. İslâm âleminde büyük şöhret kazanan ve üzerine kırktan fazla şerh yazılan *Meşâbîhu's-sünne*'de 4931 hadis vardır (Yûsuf Abdurrahman el-Mar'asî nşri). Kâtib Çelebi eserin 4719 hadis ihtiva ettiğini, 1051 hadisin hem *Şa-hîh-i Buhârî* hem *Şa-hîh-i Müslim*'de, 325 hadisin yalnız Buhârî'de, 875 hadisin sadece Müslim'de bulunduğunu söylemektedir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1698).

Meşâbîhu's-sünne'deki hadislerin sahâbî veya nâdiren tâbiî râvisi dışında senedleri hadis ilminde ilk defa olmak üzere bu eserde terk edilmiştir. *Şa-hîhayn* hadisleri dışındaki bütün rivayetleri hasen olarak nitelemesi yüzünden Begavî'ye ciddi itirazlar yöneltilmiş, İbnü's-Salâh (*Ulûmü'l-hadîs*, s. 34) ve Nevevî (*et-Takrîb*, I, 165), sünen müelliflerinin eserlerinde hasen rivayetlerin dışında sahih ve zayıf hadislerin de bulunabileceğini söylemiştir. İbn Hacer el-Askalânî, Süyûtî ve Zeynüddin el-İrâkî gibi muhaddisler de Begavî'yi eleştirmiştir. Ancak Muhyiddin el-Kâfiyeci gibi bazı Hanefî âlimleri bu kullanımanın bir terim olması dolayısıyla eleştiriyi hak etmediğini söylemiştir (*el-Muhtaşar*, s. 114). Öte yandan Ebû Hafs Sirâcüddin Ömer b. Ali el-Kazvîni eserde geçen hadislerden bazılarının mevzû olduğunu iddia etmiş, bu iddiaya *Alâ en-Nakdû's-şahîh limâ ü'türîda 'aleyhi min ehâdî-*

si'l-Meşâbîh adlı eserinde (nşr. Mahmûd Saîd Memdûh, Beyrut 1990), İbn Hacer el-Askalânî de *el-Ecvibe 'an ehâdîs vaqa'at fi Meşâbîhi's-sünne ve vuşîfet bi'l-vaz'* adıyla yazdığı bir risâlede (*DîA*, XIX, 522; nşr. Abdurrahman Muhammed Ahmed el-Kaşkarî, Medine 1405/1985) cevap vermiştir. Her iki çalışma, İbn Hacer'in *Hidâyetü'r-ruvât ilâ tahrîci ehâdîsi'l-Meşâbîh ve'l-Mişkât* adlı eseriyle birlikte yayımlanmıştır (nşr. M. Nâsirüddin el-Elbânî - Ali b. Abdülhamîd el-Halebî, I-VI, Kahire 1422/2001). Ayrıca *Meşâbîhu's-sünne*'de mevzû olarak nitelendirilen hadislerin aslında uydurma değil muhtemelen ricâlinin zabt kusuru dolayısıyla zayıf olabileceği ve bunların başka tariklerle desteklenip hasen derecesine çıkabileceği söylenmiştir (Zofar, XXXIII/3 [1989], s. 190-192). *Meşâbîhu's-sünne* Bulak'ta (1294) ve Kahire'de (1318) *Mişkât* ile birlikte, ayrıca Yûsuf Abdurrahman el-Mar'asî, Muhammed Selîm İbrâhim ve Cemâl Hamdî ez-Zehabî tarafından hadislerinin tahrîci ve fihristi yapmak suretiyle dört cilt halinde (Beyrut 1407/1987) yayımlanmıştır.

İbn Hacer el-Askalânî'nin hocası Sadreddin Muhammed b. İbrâhim b. İshak es-Sülemî el-Münâvî *Keşfü'l-menâhic ve't-tenâkih fi tahrîci'l-ehâdîsi'l-Meşâbîh*'inde (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 1133; Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 286; Bursa Ulucami Ktp., nr. 734) kitaptaki hadisleri tahrîc etmiştir. İbn Hacer, bu eserden de faydalanarak *Hidâyetü'r-ruvât*'ında hem her iki eserin tahrîcini yapmış hem de bu eserlerde geçen hadislerle ilgili önemli tesbit ve tashihlerde bulunmuştur (neşredenlerin girişi, I, 41-42). Mahmûd b. Ahmed b. Muhammed el-Fârisî *Esmâ'ü ricâlî'l-Meşâbîh*'inde (eseri Abdürraûf Zafer, İskoçya Glasgow Üniversitesi'nde doktora tezi olarak tahkik etmiştir) ve Ebû'l-Vefâ Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Bahşî *Termetü's-şahâbe ruvâtü'l-Meşâbîh*'inde (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 621) *Meşâbîhu's-sünne*'de geçen sahâbî ve tâbiî râvilerin hal tercümelerini kaydetmiştir. Ebû'l-Ferec Muhammed b. Dâvûd b. Yûsuf et-Tirmizî de *Şerhu müşkilâtî Kitâbî'l-Meşâbîh* adlı eserinde (İÜ Ktp., AY, nr. 1287) kitaptaki anlaşılması zor yerleri konu edinen bir çalışma yapmıştır.

Eser çeşitli dillere çevrilmiştir. Bunlardan 1080 (1699) yılında yapılan *Termetü Mesâbîhi's-sünne* adlı Türkçe çevirisi (Süleymaniye Ktp., Çelebi Abdullah

Efendi, nr. 44), Sinâneddin Yûsuf b. Hüsameddin el-Amâsî'nin *Müntehabât-ı Mesâbih Tercümesi* (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 239) ve müellifi bilinmeyen *Tercüme-i ba'zî'l-ehâdisi's-şerife min Mesâbihi's-sünne* adlı kısmî tercüme (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 658) anılabilir.

Meşâbihu's-sünne üzerine yapılan en meşhur çalışma Hatîb et-Tebrîzî'nin *Mişkâtü'l-Meşâbih*'idir. Hatîb et-Tebrîzî bu eserinde Begavî'nin sahih ve hasen diye ikiye ayırdığı hadisleri yeniden düzenleyip ilâvelerde bulunmuş, onun hadisleri seçme şartlarını dikkate alarak esere üçüncü bir bölüm eklemiş, müellifin kapalı bıraktığı yerleri açıklamış ve hadislerin râvilerini zikretmiştir. Tebrîzî'nin eserin her üç bölümüne ilâve ettiği hadislerin sayısı 1511'dir (Ali el-Kârî, neşreden giriş, I, 56). *Mişkâtü'l-Meşâbih* Hindistan'da (1257, 1319), Delhi'de (1300, 1890), Bombay'da (1271), mukaddimesinde Abdülhak b. Seyfeddin ed-Dihlevî'nin *Beyânü ba'zî muştalahâtü'l-hadis*, sonunda Hatîb et-Tebrîzî'nin *el-İkmâl fi esmâ'i'r-ricâl* (*Kitâbü Esmâ'i ricâl-i'l-Mişkât*) adlı eseriyle birlikte (nşr. Seyyid Muhammed Abdülmetîn, Delhi 1345), bu nüsha esas alınarak Terburg'da (1315/1898), ayrıca *Mirkâtü'l-mefâtih* ve Muhammed İdris

el-Kandehlevî'nin *et-Ta'liku's-şabiḥ 'alâ Mişkâtü'l-Meşâbih*'i ile beraber (Diyûbend 1354), yine Ebû'l-Hasan Ubeydullah b. Muhammed Abdüsselâm el-Mübârekfûrî'nin *Mir'âtü'l-mefâtih şerhi Mişkâtü'l-Meşâbih* adlı eseriyle birlikte (I-III, Dimaşk 1381) yayımlanmıştır. Eserin, Nâsırüddin el-Elbânî tarafından hadislerin kaynakları tashih edilerek ve sıhhatlerine dair değerlendirmeler yeniden gözden geçirilerek yapılan neşri de önemlidir (I-III, Dimaşk 1380/1961).

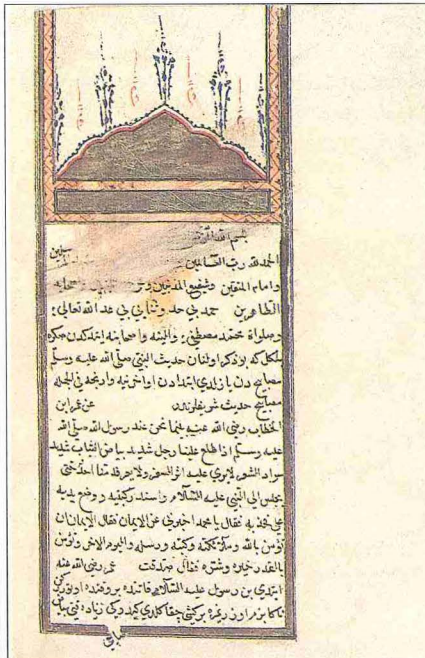
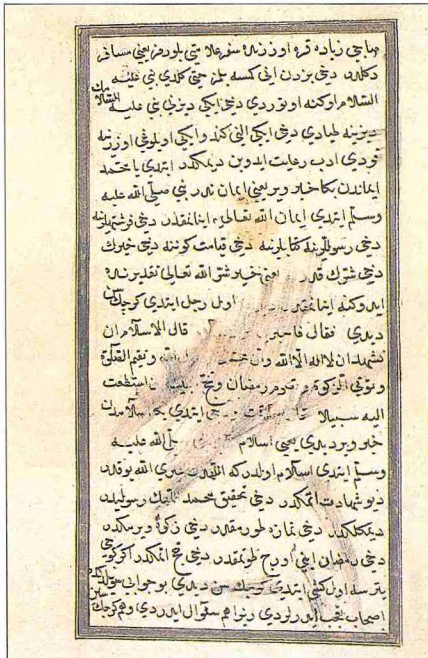
Mişkâtü'l-Meşâbih çeşitli dillere çevrilmiştir. Bunlardan A. N. Matthews'ın *Mishkât al-Masabih* (I-II, Calcutta 1809-1810), Mevlânâ Fazlülkerîm'in *al-Hadis-An English Translation and Commentary of Mishkât-ul-Masâbih* (Calcutta 1938-1939) adlı İngilizce tercümeleri, Muhammed Kutub Han ed-Dihlevî'nin Hintçe tercümesi (Lahor 1902) ve Mustafa Uysal'ın Türkçe çevirisi (*İzahlı Mişkâtü'l-Mesâbih Tercümesi*, Konya, ts.) zikredilebilir. Eser ayrıca *Mishkât al-Masâbih* adıyla James Robson (I-IV, Lahore 1963-1966) ve Nâsırüddin el-Elbânî neşri esas alınarak yine aynı adla Abdülhamîd Siddîkî (Lahore 1976-1979) tarafından İngilizce'ye tercüme edilmiştir.

Eser üzerine ilk şerh, Tîbî tarafından *el-Kâşif 'an ḥaḳ'ıki's-sünen* (*Şerhu't-*

Tîbî 'alâ Mişkâtü'l-Meşâbih) adıyla yazılmıştır (nşr. Abdülgaffâr Muhibbullah v.dğr., I-XII, Karaçi 1413/1992). Muhammed Rif'at Zencîr, Tîbî'nin şerhine dair müstakil bir çalışma yapmıştır (Kuala Lumpur 1998). *Mişkâtü'l-Meşâbih* hakkındaki en önemli çalışma ise Ali el-Kârî'nin *Mirkâtü'l-mefâtih* adlı eseridir. Ali el-Kârî mükerrem rivayetleri çıkararak hadisleri senedleriyle birlikte kaydetmiş, merfû veya mevkuf olduklarını belirtmiş, muhtasar rivayetlerin tamamını zikretmiş ve Tebrîzî'nin garîb yahut zayıf olarak nitelediği rivayetleri yeniden değerlendirmiştir (Ali el-Kârî, I, 79-90). Eser Kahire'de (I-V, 1309/1892), tashih, tahkik ve fihristlerle birlikte Beyrut'ta (nşr. Sıdkî Muhammed Cemîl el-Attâr, I-XI, Beyrut 1414/1994) neşredilmiştir.

Mişkâtü'l-Meşâbih üzerine Alemüddin es-Seḥâvî ve Seyyid Şerîf el-Cürânî'nin ḥaşıyeleri, İbn Hacer el-Heytemî'nin *Fethu'l-ilâh fi şerhi'l-Mişkât*, Abdülazîz b. Muhammed el-Ebherî'nin *Min-hâcü'l-Mişkât* adlı çalışmaları vardır. Abdülhak b. Seyfeddin ed-Dihlevî de *Eşî'atü'l-Lema'ât* adıyla Farsça (Leknev 1873), daha sonra *Lema'âtü't-tenkih fi şerhi Mişkâtü'l-Meşâbih* adıyla Arapça bir şerh yazmıştır. Müellifin ayrıca *Esmâ'ü ricâl-i Mişkâtü'l-Meşâbih*'i vardır (*DîA*, IX, 292). *Mişkâtü'l-Meşâbih*'in pek çok şerh ve tahrîci arasında Ekmelüddin Yûsuf b. İbrâhim b. Muhammed eş-Şirvânî'nin *Hidâyetü's-şabiḥ fi şerhi Mişkâtü'l-Meşâbih*, Nûrülhasan b. Siddîk Hasan Han'ın *er-Raḥmetü'l-mühdât ilâ men yürîdû ziyâdâte'l-'ilm 'alâ eḥâdisi'l-Mişkât* (Delhi 1301), Seyyid Ahmed Hasan ed-Dihlevî'nin *Tenkihü'r-ruvât fi tahrîci eḥâdisi'l-Meşâbih ve'l-Mişkât* (I-II, Delhi 1334; Leknev, ts.), Muhammed İdrîs el-Kandehlevî'nin *et-Ta'liku's-şabiḥ 'alâ Mişkâtü'l-Meşâbih* (Dimaşk 1354), Ebû'l-Hasan Ubeydullah b. Muhammed Abdüsselâm el-Mübârekfûrî'nin *Mir'âtü'l-mefâtih şerhi Mişkâtü'l-Meşâbih* (I-VII, Pakistan, ts. [el-Mektebetü'l-eseriyye]) adlı eserleri sayılabilir. Ayrıca *Mişkâtü'l-Meşâbih* üzerine Hint alt kıtasında yapılan çalışmalar hakkında müstakil araştırmalar yapıldığı, Abdülhay el-Hasenî'nin *eş-Şekâfetü'l-İslâmiyye fi'l-Hind* adlı eserinde (s. 135) Hint ulemâsının *Meşâbih* ve *Mişkât*'a verdikleri öneme işaret ettiği belirtilmelidir. Bunların dışında şu çalışmaları da kaydetmek gerekir: Abdülmü'min b. Ebû Bekir ez-Za'ferânî, *el-Yenâbi' fi şerhi'l-Meşâbih* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 501; İÜ Ktp., AY,

Tercüme-i ba'zî'l-ehâdisi's-şerife min Mesâbihi's-sünne'nin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 658)

nr. 608); Alâeddin Ali b. Selâhaddin es-Sehûmî, *Menhelü'l-Yenâbî' fî şerhi'l-Meşâbih* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 57; Fâtih, nr. 969); Muzhirüddin Hüseyin b. Mahmûd ez-Zeydânî, *el-Mefâtih fî şerhi (halli)'l-Meşâbih* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 919, Hekimoğlu, nr. 248; Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 1133; Nu-ruosmaniye Ktp., nr. 1112); Muzhirüddin Hüseyin b. Mahmûd ez-Zeydânî ve Zey-nûlarab Ali b. Abdullah b. Ahmed en-Nah-cuvânî, *Şerhu'l-Meşâbih* (yazma nüsha-ları için bk. Zofar, XXXIII/3 [1989], s. 194-195) zikredilebilir. Eser hakkında yapılan diğer şerhler ve çalışmalar için Yûsuf Abdurrahman el-Mar'âşlî bilgi vermektedir (Ferrâ el-Begavî, neşredenin girişi, I, 63-74; Zofar, XXXIII/3 [1989], s. 194-197; ayrıca bk. Brockelmann, *GAL*, I, 448-449; *Suppl.*, I, 620-622).

BİBLİYOGRAFYA :

Ferrâ el-Begavî, *Meşâbihu's-sünne* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'âşlî v.dğr.), Beyrut 1407/1987, neşredenin girişi, I, 51-103; İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadîs* (nşr. Nûreddin İtr), Beyrut 1401/1981, s. 34; Nevevî, *et-Takrîb* (Süyûtî, *Tedribü'r-râûî* içinde, nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Medine 1379/1959, I, 165; İbn Hacer, *Hidâyetü'r-ruvât ilâ tahrici ehâdisi'l-Meşâbih ve'l-Mışkât* (nşr. M. Nâsirüddin el-Elbânî - Ali b. Hasan Abdülhamîd el-Halebî), Kahire 1422/2001, neşredenlerin girişi, I, 41-42; Kâfiyeci, *el-Muhtaşar fî 'ilmi'l-eşer* (*Risâletân fî mustalahi'l-hadîs* içinde, nşr. Ali Zevîn), Riyad 1407/1987, s. 114; Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-mefâtih* (nşr. Sıdkı M. Cemîl el-Attâr), Beyrut 1412/1992, I, 79-91; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 56; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1071, 1698; Brockelmann, *GAL*, I, 448-449; *Suppl.*, I, 620-622; a.mlf., "Begavî", *İA*, II, 449; Kettânî, *er-Risâletü'l-müste'trafe*, s. 145, 187; Abdülhay el-Hasenî, *eş-Şekâfetü'l-İslâmîyye fî'l-Hind* (nşr. Ebû'l-Hasan Ali en-Nedvî), Dimaşk 1403/1983, s. 135, 154-155; Halil İbrahim Kutlay, *el-İmâm 'Alî el-Kârî ve eşeruhü fî 'ilmi'l-hadîs*, Beyrut 1408/1987, s. 295-301; Zübeyd Ahmed, "İle'l-Edebi'l-'Arabî" (trc. Abdülhamîd en-Nu'mânî), *Şekâfetü'l-Hind*, IV/1 Haydarâbâd 1953, s. 51-68; Abdul Rauf Zofar, "Considerations on al-Masâbih al-Sunnah", *IQ*, XXXIII/3 (1989), s. 188-205; İsmail Hakkı Ünal, "Dihlevî, Abdülhak b. Seyfeddin", *DİA*, IX, 292; M. Yaşar Kande-mir, "İbn Hacer el-Askalânî", a.e., XIX, 522.

İBRAHİM HATİBOĞLU

MESÂCİD-i SEB'A

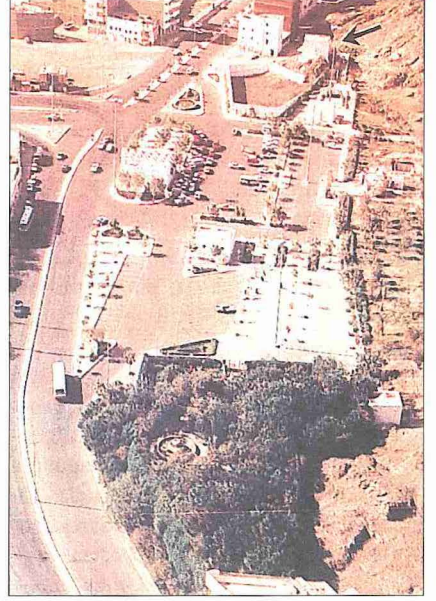
(المساجد السبعة)

Medine'nin kuzeyindeki
yedi mescide verilen isim.

Medine'de Sel' dağının kuzeybatısında bulunan ve mesâcîd-i feth diye de anılan yedi mescidden dördü (Mescid-i Feth, Mescid-i Selmân-ı Fârisî, Mescid-i Ali b. Ebû Tâlib, Mescid-i Ebû Bekir es-Siddîk) klasik kaynak-

larda geçmekte, Mescid-i Ömer b. Hat-tâb ve Mescid-i Sa'd b. Muâz'ın (Mescid-i Fâtıma) XX. yüzyılda yapıldığı tahmin edilmektedir. Muhammed İlyâs Abdülga-nî, anılan altı mescidin biraz güneyinde XX. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen Mescid-i Benî Harâm'ın araya diğer yapı-lar girmeden önce onlarla bir bütünlük arzettiğini, Mesâcîd-i Seb'a adının da bu dönemde ortaya çıktığını ileri sürmekte, bazı yazarların ise yedinci mescid olarak Hendek yakınındaki Mescidü'r-râye'yi gösterdiklerini belirtmektedir (*el-Mesâ-cidü'l-eşeriyye*, s. 136-138).

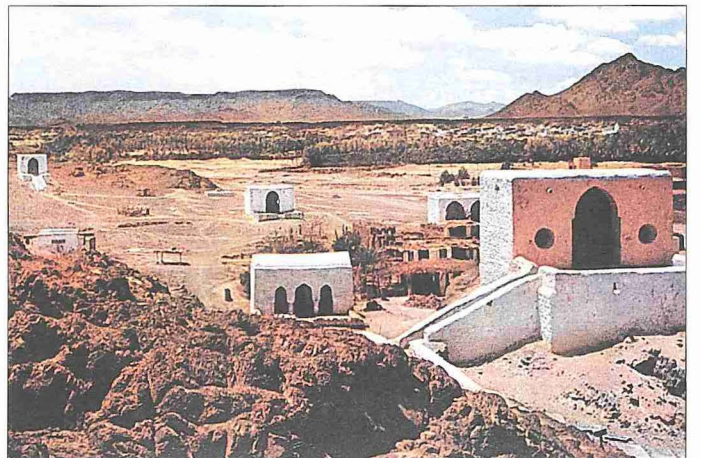
1. Mescid-i Feth. Feth sûresi veya, "Eğer fetih istiyorsanız işte fetih geldi" meâlindeki âyet (el-Enfâl 8/19) burada nâzil olduğu için mescide bu adın verildiği nakledilmektedir. Ancak genellikle kabul edilen rivayet, Hendek Gazvesi sırasında Hz. Peygamber'in mescidin bulunduğu yerde Medine'yi muhasara eden düşman-ların yenilmesi için dua ettiği ve bundan dolayı mescide bu adın verildiği şeklindedir. Yine bu sebeple mescide Mescid-i Ah-zâb denildiği gibi etrafındaki diğer mes-cidlerden daha yüksek bir yerde yapıldığı için Mescid-i A'lâ da denilmiştir. Hendek Savaşı esnasında namazgâh niteliğinde olan bu alana daha sonra tek revaklı bir mescid inşa edilmiştir. Ömer b. Abdüla-zîz, Medine valiliği sırasında mescidi eski planına uygun biçimde yeniden yaptırmıştır. XV. yüzyıl müelliflerinden Semhû-dî, Eyyûbîler döneminde Seyfeddin Hü-seyin b. Ebû'l-Heycâ tarafından tekrar inşa ettirilen mescidin inşa tarihini (575/1179) kible yönündeki bir kitâbenin üze-rinde gördüğünü belirtmektedir (*Vefâ'ü'l-vefâ*, III, 837). Son olarak Sultan Abdül-mecid'in 1270'te (1853-54) yeniden yapı-tırdığı mescid yaklaşık 8,5 m. boyunda, 3,5 m. genişliğinde ve 4,5 m. yüksekliğin-

Mesâcîd-i Seb'a'nın yol ve çevre düzenlemesi yapıldıktan sonraki hali

de olup inşaatında bazalt taşı kullanılmış-tır. Mescide Suûdîler döneminde yapılan biri kuzey, diğeri doğu tarafında, her biri yirmi yedi basamaklı iki merdivenle çıkıl-maktadır. Binada tezeyinat yoktur. Mihrab-ın eni yaklaşık 1 m., yüksekliği 2 metre-dir. Eyvanın kuzey duvarı küçük bir avlu-ya açılmaktadır.

2. Mescid-i Selmân-ı Fârisî. Adını, Hz. Peygamber'e Hendek Savaşı'ndan önce hendek kazılmasını tavsiye eden Selmân-ı Fârisî'den almıştır. Ömer b. Abdülazîz'in Medine valiliği sırasında inşa edildiği sa-nılan bu mescid de Seyfeddin Hüseyin b. Ebû'l-Heycâ tarafından 577'de (1181) ye-

Mesâcîd-i Seb'a'dan bir görünüş